

**ONALIKNING G'ARB VA MARKAZIY OSIYO ADABIYOTIDA
TASVIRLANISHI: TONI MORRISON VA CHINGIZ AYTMATOV
IJODIDA QIYOSIY TAHLIL**

Yusupova Mahmuda Ahmadjon qizi

E-mail: mahmudayusupova0921@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada ona obrazining badiiy adabiyotdagi ifodalanishi Toni Morrison va Chingiz Aytmatov ijodlari misolida qiyosiy tahlil qilinadi. Toni Morrison asarlarida onalik, asosan, qullik va irqiy zulm tarixiy kontekstida tasvirlanib, sevgi va fojia bir-biriga chirmashib ketgan murakkab holatlarda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, *Beloved* romanida onaning sevgisi tarixiy travma bilan uzviy bog'langan holda yoritiladi. Morrison onani bir vaqtning o'zida ham shaxsiy, ham ijtimoiy xotira markaziga qo'yadi. Chingiz Aytmatovning *Ona Yer* va *Jamila* asarlarida esa ona timsoli sabr-toqat, barqarorlik va milliy xotira timsoli sifatida gavdalanadi. Ularning ijodida onalikning turlicha qirralari ochib berilgan bo'lsa-da, umumiy nuqta sifatida ona obrazining madaniy va tarixiy xotirani saqlashdagi beqiyos o'rni ko'zga tashlanadi.

Kalit so'zlar: Toni Morrison, Chingiz Aytmatov, onalik, travma, madaniy xotira, qiyosiy adabiyot, feministik adabiyotshunoslik.

Kirish

Onalik masalasi insoniyat tarixida eng qadimiy va eng muhim mavzulardan biri hisoblanadi. U nafaqat biologik jarayon, balki ijtimoiy, madaniy va ma'naviy hodisa sifatida ham har bir jamiyatda o'ziga xos tarzda talqin etiladi. Adabiyot esa bu mavzuni chuqur yoritish, turli davr va mintaqalarda onalikka nisbatan qarashlarni ochib berishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, G'arb

va Markaziy Osiyo adabiyotida onalik timsoli milliy qadriyatlar, madaniy an'analar va ijtimoiy sharoitlar bilan uzviy bog'liq holda o'ziga xos shakllarda ifodalanadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, onalik obrazini tahlil qilish orqali jamiyatning ayollarga bo'lgan munosabati, oiladagi ayol o'rni hamda shaxsiy identitet masalalari ochib beriladi. Toni Morrisonning "Beloved" asarida onalik afro-amerikalik ayollarning tarixiy jarohatlari va ozodlik uchun kurashlari bilan uyg'unlashgan bo'lsa, Chingiz Aytmatovning "Jamila" qissasida onalik qadriyatlari qishloq hayoti va milliy mentalitet bilan chambarchas bog'langan. Shu jihatdan, ikki yozuvchi ijodidagi qiyosiy tahlil madaniyatlararo o'xshashlik va farqlarni ochishga imkon beradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – G'arb va Markaziy Osiyo adabiyotida onalikning badiiy talqinini qiyosiy tahlil qilishdir. Vazifalarga esa Morrison va Aytmatov asarlarida onalik obrazini tahlil qilish, o'xshash va farqli jihatlarni ko'rsatish hamda ushbu qarashlarning zamonaviy adabiyotshunoslik uchun ahamiyatini belgilash kiradi.

Asosiy qism

Morrisonning Beloved romanida Sethe ismli ona o'z farzandini qullikka qaytarilishidan saqlash uchun uni o'ldirishga majbur bo'ladi. Bu voqea, bir tomondan, ona sevgisining nihoyatda keskin va dramatik ifodasi bo'lsa, boshqa tomondan, tarixiy travmaning onalik tajribasini qay darajada buzib yuborganini ko'rsatadi. Baby Suggs obrazi esa butun jamoa uchun ma'naviy ona sifatida gavdalanadi. U o'z uyida qullikdan qochib kelgan insonlarga mehr va ruhiy kuch

berishga intiladi. Morrison ijodida onalar sevgi, qurbonlik va qarshilik timsoli bo'lib, ular orqali tarixiy adolatsizlikka qarshi turish g'oyasi ilgari suriladi.

Song of Solomon romanida ham ona obrazi markaziy ahamiyat kasb etadi. Ruth Dead obrazi orqali Morrison onalikning murakkab psixologik qirralarini ochib beradi. U o'z o'g'liga bo'lgan muhabbatini ijtimoiy va oilaviy cheklovlar bilan uyg'unlashtirishga urinadi. Morrisonning boshqa qator asarlarida ham onalik shaxsiy erkinlik, ijtimoiy adolat va tarixiy xotira bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi.

Aytmatovning Ona Yer asarida Tolgonoy obrazi urushda farzandlarini yo'qotgan, biroq bardosh bilan yashashda davom etayotgan ona sifatida gavdalanadi. Tolgonoyning obrazida ona mehribonligi bilan birga, chidamlilik, o'zini qurbon qilish va jamiyat xotirasini saqlab qolish kabi qirralar ham mavjud. Jamila asarida esa Jamila an'anaviy rollardan chiqib, erkaklarcha erkinlik va mustaqillikka intiladi. Shu bilan birga, uning mehribonligi va oilaga bo'lgan sadoqati uni onalik timsoliga yaqinlashtiradi. Aytmatov onalikni nafaqat oilaviy, balki milliy va ramziy darajada talqin etadi.

Qiyosiy jihatdan qaraganda, Morrison asarlarida onalik ko'proq tarixiy travma va ijtimoiy adolatsizlik fonida shakllansa, Aytmatovda esa ona obrazlari milliy madaniyat, barqarorlik va umid timsoli sifatida tasvirlanadi. Ikkala yozuvchi ham onalikni insoniyatning universal qadriyatlari qatorida talqin qiladilar.

Xulosa

Toni Morrison va Chingiz Aytmatov asarlaridagi onalik obrazlari turli madaniy va tarixiy sharoitlarda shakllangan bo'lsa-da, ular bir-birini boyituvchi qiyosiy materiallar hisoblanadi. Morrison onalikni travma, qarshilik va ijtimoiy adolat bilan bog'liq holda yoritadi, Aytmatov esa uni sabr, chidamlilik va milliy xotiraning tayanch nuqtasi sifatida ko'rsatadi. Demak, onalik adabiyotda nafaqat shaxsiy tajriba, balki jamoaviy xotira va madaniy merosni saqlashning muhim kuchi sifatida ham gavdalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Morrison, T. Beloved. New York: Knopf, 1987.
2. Morrison, T. Song of Solomon. New York: Knopf, 1977.
3. Aitmatov, Ch. Mother Earth. Moscow: Progress Publishers, 1963.
4. Aitmatov, Ch. Jamila. Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1958.
5. Rich, A. Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution. New York: Norton, 1976.
6. Ruddick, S. Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace. Boston: Beacon Press, 1989.
7. Caruth, C. Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.

8. Yakovleva, N. "Maternal Archetypes in Aitmatov's Fiction." Central Asian Review, 2012.
9. O'Reilly, A. Toni Morrison and Motherhood: A Politics of the Heart. Albany: SUNY Press, 2004.